

L'experiència europea

He participat molts anys en programes europeus Sòcrates, i l'experiència m'ha permès de traure el cap a diversos models educatius com ara el francès, el suec, el finlandès i l'irlandès. A Suècia, per exemple, vaig aprendre que hi ha regles no escrites que formen part d'un patrimoni tàcitament acceptat i tant o més vàlid que la reglamentació escrita i aplicada. A França, a Thonon-les-Bains —Alta Savoia— concretament, vaig tenir la impressió que la institució escolar era sagrada i que l'observança de les regles i de la disciplina orientava tota la vida acadèmica. A Irlanda vaig poder comprovar com era d'important el pes i la influència de l'Església Catòlica fins i tot en l'organització dels centres escolars públics. I a Finlàndia, el model capdavanter, vaig arribar a explicar-me per què ens guanyaven en tot: unes instal·lacions sempre en un estat perfecte, unes dotacions de material i de tecnologia totalment posades al dia, un professorat feliç, absolutament respectat, sempre organitzat per al treball en equip, i finalment unes famílies que el diumenge i tot es reunien a l'institut per a ajudar a preparar projectes conjunts amb els professors i els alumnes. Sé que no dic res de nou i potser són impressions massa ràpides però la bibliografia especialitzada m'estalvia d'haver de fer qualsevol altra consideració en aquest punt.

Totes aquestes experiències, però, m'han fet veure com ha anat a la deriva l'educació al País Valencià, sobretot amb els governs de Camps i de Fabra. Potser per això, els meus darrers anys en exercici m'han resultat tan difícils, perquè pensava que evolucionàvem justament en sentit contrari als models que jo havia vist i admirat al llarg de la meua experiència europea.

Tantes coneixences com he fet en aquests anys, riques i sempre interessants, van ser una manera d'estimular un pro-

fessor necessitat d'explorar altres maneres de «fer escola» i fins i tot de conviure amb organitzacions socials i de valors diferents dels que imperaven a Pego, justament a partir de l'any 2000, en ple auge del govern de Carlos Pascual que, tot siga dit, va donar suport institucional i va sufragar l'allotjament íntegre dels visitants durant els intercanvis d'alumnes.

L'oferta europea em va arribar a través d'un amic meu i de Dominique Dubié, professora del Lycée les 3 Vallées de Thonon-les-Bains —Alta Savoia. Ella cercava un interlocutor en un institut de la zona per a elaborar un projecte Comenius 1 entre els nostres centres i un tercer de Vellinge, a la regió sueca d'Escània, sobre la base de les respectives zones margalenques i de les migracions dels ocells que fan precisament una ruta que passa per tots tres territoris. El tema era molt lluny dels meus interessos professionals, però en realitat els llaços temàtics havien de propiciar la posada en comú d'experiències pedagògiques i organitzatives amb interlocutors europeus. El compromís era per a dos anys, però aquest projecte va anar renovant-se sobre si mateix i evolucionant amb nous socis durant més de deu, sempre sobre la base del Lycée savoia i el nostre Enric Valor.

Vam fer dues classes de projectes: els Comenius 1, que era un treball entre tres socis o més amb la participació dels alumnes des dels centres respectius i l'objectiu d'elaborar un producte compartit i coordinat. En segon lloc, vam fer diversos projectes lingüístics, és a dir, intercanvis d'alumnes durant un mínim de quinze dies. En vam fer tres o quatre, d'aquesta segona modalitat, però només em referiré al primer, per tal com va ser el més estrictament literari i el que va marcar la pauta dels següents.

Era l'abril del 2002. Uns trenta-cinc alumnes i quatre professors vam eixir de Pego cap a Thonon. Viatjàrem de la millor manera que vam poder i sempre més ho vam fer així en els intercanvis: amb autobús fins a València, on

agafàvem l'Euromed fins a Barcelona i des d'allà, amb el Tren-hotel, arribàvem vers les sis del matí a Ginebra i un autobús ens duia a Thonon, on passàvem la primera setmana, suficient per a conèixer el centre escolar i els nostres amfitrions, la vida i la cultura al voltant del llac Lemán i la ciutat mateixa de Thonon. Aquell any i la majoria dels següents vam passar la segona setmana a les Contamines, un poblet dels Alps amb poc més de mil habitants en temporada baixa, on havíem d'experimentar la vida a la muntanya: senderisme, història, gastronomia tradicional, treballs i oficis i fins i tot vam tenir la sort de veure-hi una bona nevada, un 6 de maig inoblidable. Un esdeveniment que vam qualificar de màgic.

Teníem un programa d'activitats molt condensat, semblant al que havíem realitzat mesos abans a Pego amb els nostres hostes de Thonon. Els equips de tots dos centres els havíem acordats en sengles viatges preparatoris, encara que era l'amfitrió en cada cas qui solia preparar-lo i s'encarregava de donar als visitants tot el suport logístic i organitzatiu. Dominique Dubié sempre va tenir al seu costat gent molt competent i dotada d'habilitats diverses, disposada a secundar totes les iniciatives, a preparar totes les activitats i a participar-hi amb la màxima implicació. Nosaltres, crec que també vam poder comptar amb molta col·laboració de gran part del nostre claustre durant l'estada dels estudiants francesos a Pego; però l'equip viatger es va muntar gairebé per una mena de decantació: Lola Sastre era la professora de francès i el seu suport lingüístic ens podia ser necessari. Tere Camps era professora de llatí i tenia una bona relació amb els alumnes; potser hauria de donar-nos un suport més inconcret, d'atenció als detalls, de proximitat, però, dona tímida com era, ignoràvem la seua extraordinària creativitat i ens va sorprendre amb un relat que escrivia i reelaborava durant molt temps. Enric Ferrer s'hi va afegir tan bon punt li ho vam oferir, i s'hi

va il·lusionar molt, tant que va ser ell qui més va aportar al disseny i a l'assoliment dels objectius de l'expedició.

Enric era un professor atípic, potser ja un poc passat de moda i tal vegada per això mateix més necessari que mai. Professor de dibuix, era un gran lector i persona especialment sensible a la poesia. Pertanyia a aquella generació dels setanta que es va trobar un sistema educatiu que havia d'espolsar-se totes les imposicions de la dictadura i que va haver de fer-ho tot de nou. Ja entrats en el segon mil·lenni, l'acràcia conscient i organitzada amb què es comportava i exercia el seu mestratge aquest company d'aspecte distret resultava incòmoda per al perfil estàndard del professorat del moment, més «tecnificat», més «organitzat» i menys donat a la improvisació. Tanmateix, Enric Ferrer mostrava detalls de genialitat que el feien discutible. Vaig ser testimoni de la manera tan personal i alhora efectiva amb què va portar la tutoria d'un curs i no es va assemblar gens a cap dels tutors que he conegut. Aquesta, breument, podria ser la presentació professional de qui encara és el meu amic i amb qui he tingut algunes oportunitats de col·laborar al marge de les institucions acadèmiques.

Potser pel seu tarannà, Enric va fer que una experiència pedagògica i creativa fora de les quatre parets d'una aula esdevingués ben productiva. Ell mateix va elaborar un projecte de treball per al viatge i va fer bona aquella paradoxa sobre la improvisació: «La millor improvisació és sempre la menys improvisada.» Enric va fomentar en tot moment la fotografia creativa. Amb la seua càmera assajava punts de vista sorprenents i incentivava els alumnes a imitar-lo. Ho feia adés provocant composicions curioses, adés amb una peculiar gesticulació histriònica, però sempre buscant un resultat estimulants. Bon dibuixant, va dur sempre amb ell i a mà el seu quadern i no va deixar passar cap ocasió de seure davant qualsevol paisatge, urbà o rural, lacustre o muntanyenc,

nevat o primaveral —car vam tenir de tot en aquells quinze dies— i posar-se a dibuixar. No deia res a ningú, però atreia la curiositat dels alumnes. Sempre n’hi havia algun que se li acostava i li feia preguntes. Ell les contestava sense deixar de dibuixar o s’aturava a parlar i acabava demanant als oients una acció creativa: trobar objectes amb unes formes o colors determinats, fotografiar alguna cosa, escriure una impressió, el que fos a fi de convertir en activa una acció passiva. I ell continuava dibuixant.

A les nits, a l’alberg, sobretot al de les Contamines, on estàvem envoltats de neu, Enric organitzava vetlades poètiques. Llegíem versos i en parlàvem. Ell, mentrestant, dibuixava també i acabàvem muntant un taller d’escriptura, de recitació poètica o de dibuix. També llegíem el que anàvem escrivint i ell ensenyava els seus treballs. De vegades la nit era només per a la tertúlia.

No sempre van funcionar les coses d’aquella manera tan plàcida. Els adolescents tenen tirada a convertir en festives i escandaloses les nits fora de casa, i també en vam tenir, de nits així. En aquest cas, Enric va preveure per als revoltosos un càstig tan atípic com escriure un poema. Ho vam provar en una de les primeres nits, encara a Thonon. I si parle d’aquest intercanvi és per a narrar detalladament aquesta anècdota que és més que això: la prova que és possible un altre model d’escola.

Aquell dia havíem fet una activitat de rem, amb caiac, pel llac Lemán, i més d’una embarcació va bolcar sense més conseqüències que la pèrdua de les ulleres d’un dels alumnes. A la nit, a l’alberg, com de costum, els professors ens vam reunir en una habitació a fer tertúlia i quan les companyes se’n van voler retirar, i quedàrem sols Enric i jo, ell va traure el quadern i va començar a retocar un apunt que havia pres durant el dia. Jo em vaig quedar amb ell ajustant un poema que se’m resistia. Al cap d’una estona, vam sentir remor al pas-

sadís. Enric va anar a veure què passava i en va tornar amb tres xicots, un dels quals era el que havia perdut les ulleres:

—Entreu i seieu —i els va assenyalar el llit—. Ara, com a càstig, haureu d'escriure un poema.

Els van riure. A la seua edat de quart d'ESO i escrivint un poema! «Elles» potser ho haurien fet, però «ells»... Era demanar una sensibilitat impròpia d'«ells».

—No tenim pressa ni son —va afegir Enric.

Els xicots no escrivien i passava el temps. Nosaltres continuàvem amb els nostres treballs. Transcorregué una hora, dues, potser tres i encara no hi havia resultats. Algú, en algun moment, va retraure l'afer de les ulleres però no ho puc recordar. Finalment Marc, el xicot de les ulleres, ens va donar un full arrugat, gargotejat i brut on deia:

«Un dia —text esborrat— solejat,
prop —text esborrat— del llac,
un llac gris i enormement gran,
es va tragar les meues ulleres.
Jo tot convençut, dispossat [sic] —text esborrat—
a navegar anava amb la canoa
hasta que una hola
em derrumbà.»

I el relat continuava detallant el naufragi, l'eixida del protagonista nedant fins a la riba i la pèrdua de les ulleres.

En vam parlar, segurament li vaig suggerir que havia de condensar més la història i que havia d'anar més enllà de la pura anècdota personal, que només li interessava a ell, i expressar algun sentiment o alguna idea amb què un lector anònim pogués identificar-se. Ben de matinada vam anar a dormir una estona. Amb els altres companys «castigats» vam acabar fent una transacció. Certament la creativitat és un gran motor per a l'aprenentatge, però no tothom n'està dotat i ne-

cessita servir-se d'altres estratègies. A la seua manera, tothom havia après alguna cosa aquella nit.

L'endemà Marc aparegué amb una nova versió del seu poema. Aquesta vegada el paper, quadriculat, arrencat d'una llibreta, havia estat més ben tractat. No tenia arrugues ni taques. El text deia:

«Entre la tranquil·litat del llac s'enfonçava [hi ha un accent obert esborrat sobre la penúltima "a"]
una ofrena de sentiments. I l'aigua em
tornava una ofrena semblant, i junts
començarem a dir-nos paraules d'amor.»

En la transcripció, he respectat l'ortografia de l'original. Li la vaig corregir i li vaig fer alguns suggeriments sobre el ritme. Li vaig proposar, per exemple, allargar el segon vers per a igualar-lo amb el primer. Hi ha escrit de la meua mà la paraula «galana» després d'«aigua». No sé per què.

Hi va haver tres o quatre versions. En algun moment vaig escriure «com dos amants que es miren als ulls» com a proposta alternativa al darrer vers que sempre s'havia mantingut intacte. Marc va estar uns quants dies treballant el poema. Ho feia lliurement, sense cap pressió de ningú. Barrejava diverses opcions i les escrivia sense decidir-se ni per una ni per una altra. M'ho preguntava, en parlàvem i se n'anava tot capficat amb el seu paper i el bolígraf a pensar més. Enric i jo n'estàvem verament admirats. Finalment, quatre o cinc dies després, Marc va venir amb la que havia de ser la versió definitiva escrita a mà en un paper impecable:

«En la tranquil·litat del llac s'enfonsava
una ofrena de sentiments. I l'aigua tota
galana em tornava una ofrena semblant,
com dolçament dos amants es canvien mirades.»

El poema anava signat amb el nom i els cognoms de l'autor.

Hi hagué més incidents, més aventures, més nits en blanc i sempre vam trobar una manera constructiva de resoldre els conflictes perquè havíem fet un grup cohesionat i majoritàriament compromès amb els objectius del viatge.

De tornada a Pego vam acabar els treballs: un vídeo, un llibre conjunt de poemes i dibuixos, una bona col·lecció de fotografies, que vam exposar, i un seguit de creacions dels alumnes. Un extens dossier, en definitiva, que omplia una maleta simbòlica, l'objecte que justificava la nostra aventura, però que no podia contenir la immensitat de valors humans que havien intervingut en la seua elaboració.

Anys més tard, quan aquells alumnes ja havien deixat l'institut, per casualitat i afortunadament, em vaig trobar un dia Marc. Jo preparava llavors una conferència sobre com treballar la poesia a l'aula i li vaig preguntar si conservava aquell poema:

—Ho tinc tot! —em va dir ben satisfet.

Dies després em va portar els papers del procés d'escriptura complet i els vaig poder reproduir en un Power Point per a aquella explicació que preparava. Aquesta és la raó per la qual he pogut contar l'anècdota tan detalladament, però no ho hauria fet si no estigués segur que Marc també va quedar marcat pel fet d'haver escrit un poema, que conserva en lloc segur.